

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ІНСТИТУТ «ПРОБАЦІЇ»: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ВІДПОВІДНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ

Меркулова В. О.

Із набуттям чинності Закону «Про пробацію» проблеми понятійного апарату, мети та завдань інституту пробації, специфічних ознак її різновидів, подальших напрямків удосконалення як законодавчої, так і правозастосовної практики у сфері реалізації пробації визначали предмет дослідження багатьох науковців. Зважаючи на спрямування нашого дослідження, особлива увага надавалася спеціальним дослідженням саме соціальної складової частини функціонування розглядуваного інституту. Теоретична складова частина запровадження будь-якого нового кримінально-правового (кримінально-виконавчого, кримінально-процесуального) інституту, нових понять (термінів) є доволі важливою, оскільки саме в поняттях (ознаках) максимально повно має відтворюватися зміст та сутність нових інститутів та категорій, співвідношення різних ознак за важливістю та спрямуванням. Той спосіб, у який надається у Законі «Про пробацію» визначення поняття «пробації» як системи наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, – є недосконалим, зважаючи на той факт, що в цій дефініції відтворено переважно функціональне спрямування інституту пробації. Тож для визначення соціальної природи та сутнісних соціальних ознак інституту «пробації» необхідно з'ясувати те головне та узагальнююче, що поєднує усі його види та специфічні прояви різних завдань та заходів, які виконуються під час реалізації різновидів пробації.

До того ж, складність розглядуваного інституту зумовлюється тим, що пробація стосується різних стадій кримінального провадження та судового розгляду справи, а отже, уповноважені органи пробації мають співпрацювати та взаємодіяти з доволі багаточисельним переліком правоохоронних органів, які задіяні у кримінальному правосудді, з одного боку. А з іншого, саме працівникам органів пробації дово-

диться доволі тісно співпрацювати з різними державними органами, органами місцевого самоврядування, громадами, громадськими та релігійними організаціями, органами освіти, сім'єю обвинуваченого (підсудного, засудженого) тощо.

Ключові слова: кодекс, закон, пробація, законодавство, орган пробації, покарання, нагляд, контроль.

Merkulova V. O. The interdisciplinary institute of “probation”: the essence and problems of implementing the social convergence of the relevant law enforcement agencies with the public

With the entry into force of the Law “On Probation”, the problems of the conceptual apparatus, the purpose and tasks of the institution of probation, specific features of its varieties, further directions of improvement of both legislative and law enforcement practice in the field of probation implementation determined the subject of research of many scientists. Considering the direction of our research, special attention was paid to special studies of the social component of the functioning of the institute under consideration. The theoretical component of the introduction of any new criminal-legal (criminal-executive, criminal-procedural) institution, new concepts (terms) is quite important, since it is in the concepts (signs) that the content and essence of new institutions and categories, the relationship different signs in terms of importance and direction. The way in which the Law “On Probation” provides a definition of the concept of “probation” as a system of supervisory and social-educational measures, which are applied by court decision and in accordance with the law to convicts, execution of certain types of punishments not related to deprivation of liberty, providing the court with information characterizing the accused - is imperfect, given the fact that this definition reproduces mainly the functional direction of the institution of probation. Therefore, in order to determine the social nature and essential social features of the institution of “probation”, it is necessary to find out the main and general thing that unites all its types and specific manifestations of various tasks and activities that are performed during the implementation of various types of probation.

In addition, the complexity of the institution under consideration is due to the fact that probation relates to various stages of criminal proceedings and court proceedings, and therefore, authorized probation authorities must cooperate and interact with a rather large list of law enforcement agencies involved in criminal justice, on the one hand. On the other hand, it is the employees of the probation bodies who have to cooperate quite closely with various state bodies, local self-government bodies, communities, public and religious organizations, educational bodies, the family of the accused (defendant, convict), etc.

Key words: code, law, probation, legislation, probation body, punishment, supervision, control.

Актуальність

Законом України № 160- VIII від 5 лютого 2015 року «Про пробацію» запроваджено у сферу кримінально-правових відносин новий соціально-правовий інститут «пробації», що значно поширив межі та альтернативні можливості вирішення конфлікту у разі вчинення суспільно-небезпечних діянь незначної тяжкості, тяжких за наявності пом'якшуючих обставин.

Зарубіжний законодавчий та правозастосовний досвід, перші кроки запровадження пробації в Україні надають вченим достатні підстави вважати пробацію різноманітним, комплексним та доволі складним міждисциплінарним інститутом. Спеціальну правову основу пробації та діяльності органу пробації в Україні становлять Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Кримінально-виконавчий кодекси України, Закон України «Про пробацію», які і стануть у значній нагоді в нашому дослідженні, зокрема, ті формалізовані правові положення, які є відтворенням стану розвитку теорії права.

Постановка проблеми

Зважаючи на особливе значення уповноважених органів пробації у залученні різних соціальних інституцій, громадянського суспільства України до вирішення завдань кримінального правосуддя, зокрема виправлення та ресоціалізації осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, запобігання з їхнього боку нового суспільно небезпечного діяння, маємо дещо по-іншому поглянути на чинний зміст Закону України «Про пробацію» в частині правового забезпечення та формування інструментарію для реалізації цієї важливої соціальної проблеми. Маємо визначитися з тим, наскільки ефективно може спрацювати чинне законодавство в даній сфері та які напрямки його удосконалення заслуговують на особливу увагу законодавця.

Стан дослідження

Із набуттям чинності Закону «Про пробацію» проблеми понятійного апарату, мети та завдань інституту пробації, специфічних ознак її різновидів, подальших напрямків удосконалення як законодавчої, так і правозастосовної практики у сфері реалізації пробації визначали предмет дослідження багатьох науковців. Зважаючи на спрямування нашого дослідження, особлива увага надавалася спеціальним дослідженням саме соціальної складової частини функціонування розглядуваного інституту. На увагу наукової спільноти заслуговують результати дослідження Книженко О.О., Пазиніч В.І., Мельниченко М.П. щодо перспектив впровадження й розвитку пробації в Україні; Гусак А.П., Кирилюк В.А. з питань громадського ресурсу системи пробації в Україні, особливостей соціально-педагогічної роботи с правопорушниками органів пробації; Гритенко О.А., Кулик Л.М., Капленко Т.В. в частині визначення співвідношення міждисциплінарних категорій «примирення», «медіації», «пробації»; Панчук О.М. з питань особливостей реалізації пробації щодо неповнолітніх на сучасному етапі; Самофалова О.Л., Железняк О.С. з проблем впровадження міжнародно-правових стандартів в регулюванні наглядової пробації тощо.

Основний зміст

Останнім часом все частіше підхід до формування цілей органів кримінальної юстиції, оцінка ефективності їхньої діяльності здійснюється на тлі аналізу соціальних аспектів життєдіяльності суспільства. Складовими частинами даного напрямку є зміна соціальних практик, масової свідомості (підсвідомого) щодо розуміння характеру та спрямувань діяльності правоохоронних органів взагалі та щодо органів пробації зокрема. Як на нашу думку, на особливості реалізації пробації в Україні доцільно поглянути з точки зору стану співвідношення соціальних властивостей інституту пробації та сучасного напрямку реформування системи органів кримінальної юстиції в напрямку соціальної конвергенції - зближення правоохоронної системи із соціальними інститутами, а отже, розширення сфери їх взаємопроникнення, а отже, поглиблення такої взаємодії як на масовому (груповому), так і індивідуальному рівні. Що, у свою чергу, вимагає більш чіткого правового регулювання механізму (інструментарію) координації як на рівні суб'єктів різних державних відомств (між органами правоохоронної системи), так і на рівні взаємодії органу пробації з різними соціальними інституціями (сім'єю, різними підприємствами,

організаціями, установами, громадськими формуваннями тощо).

Чи відповідає чинний зміст Закону таким вимогам? Навряд чи це так. Законодавець лише наголошує на важливості соціальної складової частини інституту, в окремих випадках розкриває зміст соціальних функцій, виокремлює спеціальних суб'єктів громадського суспільства (волонтерів) тощо. Проте Закон не містить систематизованих правових положень, які б відповідали чинному соціальному значенню функцій органів пробації у правоохоронній системі взагалі.

Такий висновок зумовлений результатами нашого дослідження окремих аспектів функціонального призначення різновидів вітчизняної пробації та *міжнародно-правових підходів* в оцінці соціальної сутності даного інституту.

Щодо останнього. Відповідно до стандартів ООН пробація взагалі визначається як умовна відстрочка виконання покарання з поміщенням на цей час злочинця під індивідуальний нагляд із забезпеченням керівництва ним чи проведенням виправного курсу [18, с. 342]. Проте в різних країнах світу підхід щодо співвідношення умовного засудження та пробації є різним. У багатьох країнах світу інститут умовного засудження саме зветься пробацією (випробуванням), а отже, пробацію розглядають як кримінальну санкцію, яка полягає в умовному засудженні з випробувальним терміном, покладанням на засудженого певних обов'язків та встановленням над цією особою нагляду. В окремих країнах використовується нарізно терміни «пробація», «умовне звільнення», «умовне засудження» як такі інститути, що не є тотожними. За кримінальним законодавством Англії, пробація визначається як вид кримінального покарання. У разі прийняття судом рішення про застосування пробації має бути виданий комбінований наказ про пробацію, який може містити досить суттєві правообмеження (перебувати під постійним спеціальним наглядом, виконувати суспільно корисну роботу, дотримуватися певних обмежень на здійснення засудженим своїх прав і свобод). Вказівка законодавця на те, що пробація може застосовуватися по відношенню до особи, яка підпадає під тюремне ув'язнення, свідчить на користь тієї думки, що пробація застосовується до осіб, які вчинили більш тяжкі злочини. Суд має дійти висновку, що ув'язнення є недоцільним, особа може виправитися без застосування покарання, але в умовах постійного контролю та нагляду, виконання певних обов'язків [17, с. 45].

Проте за наявності такої різної правової при-

роди інституту в законодавстві інших країн світу тотожним є те, що по відношенню до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути задіяна система соціального контролю та нагляду за дотриманням особою певних обов'язків, здійснення комплексу соціально-виправних заходів, що безумовно передбачає участь громадськості.

Щодо результатів дослідження окремих аспектів функціонального призначення різновидів вітчизняної пробації. Саме на підставі їхньої соціальної характеристики виникає думка про необхідність існування окремого розділу Закону, присвяченого визначенню узагальнюючих соціальних ознак інституту, які можуть мати специфічні прояви під час реалізації досудової, наглядової та пенітенціарної пробації. Під час формулювання змісту цього розділу слід врахувати певні суперечності та нечіткість чинних правових положень.

Сутність *досудової пробації* (ст. 9 Закону «Про пробацію») полягає в забезпеченні суду інформацією, що характеризує обвинувачену особу, сприяє прийняттю судом справедливого рішення щодо доцільного обсягу кримінально-правового впливу, виду відповідальності, міри покарання тощо. Соціальне партнерство є основою під час отримання необхідної інформації для досудової доповіді. Забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, задля прийняття судом рішення про мінімально необхідну та достатню міру відповідальності та покарання потребує від працівника органів пробації експертних властивостей, здібностей аналітичного характеру, вміння виокремлювати головне в отриманій інформації задля формулювання висновку щодо ризику вчинення повторного кримінального правопорушення, можливість виправлення без реального застосування покарання, або ж без призначення найсуворіших видів покарання (обмеження волі, позбавлення волі на певний строк). Для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій, уповноважених ними органів, від громадян.

Тож діяльність служби пробації, яка пов'язана з вивченням соціально-демографічних та психофізичних характеристик обвинуваченого (підозрюваного), що здійснюється паралельно з проведенням досудового розслідування, є новою важливою функцією, що сприятиме опосередковано і вивченню ситуації щодо взаємовідносин між обвинуваченим та потерпілою особою. І здебільшого об'єктом дослідження, збору та аналізу інформації стануть особи, які, знову ж таки, вчи-

нили не тяжкі злочини, в певних випадках тяжкі за наявності сукупності пом'якшуючих обставин. Це саме та сфера кримінально-правового конфлікту, де, застосовуючи певні технології впливу на відносини між потерпілою та винною особою, медіатори, співробітники служби пробації можуть сприяти досягненню угоди про примирення. Тож набувають актуальності проблеми співвідношення досудової пробації, відновного правосуддя та медіації (примирення). Вважаємо, що такий підхід має стосуватися не лише неповнолітніх, а всіх осіб, які вчинили проступки, злочини невеликої та середньої тяжкості. Проте за наявності кримінально-правових умов та підстав застосування примирення винного з потерпілим або ж угоди про примирення.

«Наглядова пробація» передбачає здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, звільнених від відбування покарання з випробуванням тощо (ст. 10 Закону «Про пробацію»). Як і у разі реалізації досудової пробації, наглядова пробація має передбачати активне залучення до реалізації пробаційних програм підприємства, установи, організації незалежно від форм власності.

Саме стосовно цього виду пробації виникає чимало запитань щодо співвідношення понятійного (категоріального) апарату, що використовується у кримінальному, кримінально-виконавчому законодавстві та Законі «Про пробацію». На підставі системно-порівняльного аналізу кримінально-правових положень, в яких використовується термін «пробація», маємо дійти висновку, що інститут «пробації» має розглядатися на різних рівнях: на рівні сутності функціонального спрямування уповноваженого органу з питань пробації, який має здійснювати «нагляд» за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, жінками, які мають дитину віком до трьох років, звільненими від подальшого відбування покарання у вигляді позбавлення волі ст. ст. 76, 79, 83 КК); на рівні функціонального спрямування органу пробації, який має здійснювати «контроль» за особами, до яких, у разі вчинення домашнього насильства, застосовуються обмежувальні заходи (ч. 4 ст. 91-1КК). Тож в одних випадках йдеться про «нагляд», в інших - про «контроль». Щодо покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, то у кри-

мінальному законодавстві взагалі не згадується орган, який має контролювати їх виконання.

Не існує єдиного підходу і у визначеннях кримінально-виконавчого законодавства: щодо діяльності уповноваженого органу з питань пробації в частині виконання альтернативних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт), то йдеться про «контрольно-профілактичну діяльність», «контроль» (ст.ст. 31, 36, 41 КВК), але в частині реалізації звільнення від покарання з випробуванням вже йдеться про «наглядово-профілактичні заходи», «нагляд» (ст.ст. 163, 164, 166 КВК).

У законі ж використовується переважно категорія «нагляд».

Проте «нагляд» та «контроль» є не тотожними поняттями. Сутність кожного з них є різною: *контроль - це, насамперед, перевірка* певного стану, явища на підставі окремих якісних, характерних чи кількісних показників. І нагляд, як певний вид спостереження - є лише засобом цієї перевірки. Отже, дане визначення та ознаки «наглядової пробації» не відповідають ні кримінально-правовим, ані кримінально-виконавчим положенням, де в більшості випадків використовується поняття «контроль», ані змісту безпосередніх функцій органу пробації. Тож скоріше більш правильним буде визначення саме виду «контрольної пробації», або ж «контрольно-наглядової». Відповідно, і в чинному законодавстві доцільніше визначити дані категорії через кому: «Контроль та нагляд за засудженими...» (і далі за текстом).

У цьому зв'язку доцільно звернутися до Проекту нового Кримінального кодексу (станом на 18.01.2022 року) в частині визначення поняття «пробації». Відповідно до Розділу 3.4. «Пробація» в статті 3.4.1. зазначено: «Пробацією є визначені цим Кодексом *контрольні, реінтеграційні та наглядові засоби*, що передбачають обмеження у реалізації прав чи свобод людини та застосовуються судом до особи, засудженої за вчинення злочину, з метою забезпечення суспільства та спонукання цієї особи до правослужняної поведінки». Тож справедливо використовується як категорія «контроль», так і категорія «нагляд». Саме контрольні, реінтеграційні та наглядові засоби дозволяють виокремити те головне, що їх пов'язує - встановлення особливості (обмеженої) правосуб'єктності засуджених осіб, спрямованої на забезпечення суспільства, протидію правопорушенням, виправлення засудженої особи [15].

Пенітенціарна пробація передбачає підготовку осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання (ст. 11 Закону «Про пробацію»). Визначення змісту даного виду пробації у такий спосіб свідчить щонайменше про дві суттєві ознаки. По-перше, даний вид пробації засвідчує той факт, що практично виконання усіх видів кримінальних покарань (найсуворіших також) є сферою соціально-правового контролю органів пробації. По-друге, саме в цій частині набувають особливого значення соціальні зв'язки органів пробації із громадськістю, оскільки стосуються ресоціалізації найнебезпечніших суб'єктів кримінальної відповідальності.

Визначення у якості завдання пробації проведення соціально-виховної роботи із засудженими та підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк, до звільнення (а отже вирішення побутових проблем, працевлаштування, поновлення соціальних зв'язків) - вимагають створення та підтримання системи тісних взаємовідносин органів пробації із підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, органами місцевого самоврядування, громадськістю (місцевою громадою) на основі партнерських та мотиваційних стосунків. Тісна та мотивована взаємодія з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами в даному випадку має бути визнана одним із принципів пробації.

Окремою сферою реалізації конвергенції органів пробації та соціальних інститутів є протидія кримінально-протиправній поведінці *неповнолітніх*. Підготовка досудової доповіді, реалізація контрольно-наглядових та соціально-виховних заходів щодо даної специфічної категорії підозрюваних, обвинувачених, засуджених осіб вимагає специфічних знань, вмінь та навичок, оскільки мають здійснюватися з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітньої особи, розуміння специфічності впливу як криміногенних факторів на її поведінку, так і різних заходів загального та спеціального запобігання вчиненню повторного кримінального правопорушення.

Специфічною є і система соціальних інститутів, з якими має співпрацювати орган пробації: сім'я, загальноосвітні та професійно освітні заклади, органи та служби у справах дітей, спе-

ціальні установи та заклади, що здійснюють соціальний захист та профілактику правопорушень неповнолітніх.

Зважаючи на специфічність здійснення соціальних заходів щодо неповнолітніх під час реалізації пробації, слід звернути увагу на окремі проблеми чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Так, незрозумілим є те, що орган пробації не згадується у кримінально-правових положеннях, що регулюють умовне звільнення від кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст.ст. 97, 105 КК). Якщо у ст. 76 КК йдеться про те, що нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, здійснюється уповноваженим органом з питань пробації, то в разі умовного звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру про контрольно-наглядові функції даного органу не згадується взагалі. Тоді як реалізація більшої частини цих заходів потребує контролю та нагляду за поведінкою неповнолітніх, протидії та попередження вчиненню ними системи інших правопорушень, які можуть стати підставою для скасування цих заходів та призначення покарання.

До того ж, звертає на себе увагу той факт, що законодавець, визначає, що досудова доповідь щодо неповнолітніх складається незалежно від тяжкості вчиненого діяння, проте, з іншого боку, йдеться про те, що вона не складається у разі направлення прокурором клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру. Наскільки це відповідає основоположним вимогам щодо особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх, сутність яких полягає в необхідності обов'язкового з'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) (ст. 487 КПК).

Насамкінець, окремо маємо зупинитися на узагальненому аналізі значення *волонтерської діяльності*. Якщо волонтерська діяльність розглядається як діяльність певних недержавних інституцій, сформованих на добровільній основі в межах закону [1, с. 15], то маємо всі підстави стверджувати, що саме їхня діяльність є певним показником стану ефективності дії громадянського суспільства. На тлі більш типового спрямування волонтерського руху, що посилюється з 2014 року в частині підтримки учасників АТО, допомоги вимушеним переселенцям (побут, працевлашту-

вання, правова допомога тощо) почали формуватися й інші його різновиди (охорона оточуючого середовища, піклування про безпорадних людей, дітей сиріт тощо). Відповідно, волонтерський рух спроможний стати рушійною силою і в реформуванні правоохоронної системи, зокрема у сфері поглиблення взаємодії правоохоронних органів та різних соціальних інституцій. Тим більш під час виконання доволі складного завдання - виправлення та ресоціалізації злочинців.

Тому доволі позитивним кроком є те, що законодавець у Законі «Про пробацію» надає визначення таких понять, як «волонтер пробації» та «волонтерська діяльність». Зокрема, у ст. 1 виокремлюється такий суб'єкт пробаційних соціально-правових відносин, як «волонтер пробації» - фізична особа, яка уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі. Виокремлення в Законі «Про пробацію» самостійної статті 20 «Волонтерська діяльність, пов'язаної із пробацією», свідчить про особливе значення співпраці між даним правоохоронним органом та суто громадським формуванням, основним завданням якого є сприяння органу пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведення (під керівництвом персоналу органу пробації) з ними соціально-виховної роботи.

Проте волонтерський рух як прояв самоорганізації населення в частині надання допомоги в процесі реалізації пробації (її різновидів) передбачає створення належних правових умов для такої участі, визначення конкретизованих умов та підстав застосування допомоги, способів її здійснення. А отже, більш широкого відтворення цього напрямку соціальної взаємодії у спеціальному Законі «Про пробацію».

Обравши методом дослідження складного міждисциплінарного інституту «пробації» системно-правове порівняння соціальних характеристик кожного різновиду пробації, маємо дійти висновку, що уповноважені органи пробації - практично єдині органи не лише в системі виконання покарання, але й у системі органів кримінальної юстиції, які мають підтримувати соціальні взаємозв'язки такого масштабу та глибини взаємовідносин.

Відповідно, зважаючи на значення соціальних характеристик функціонального спрямування органів пробації, мають змінитися підходи щодо визначення принципів (основ) такої діяльності,

повноти, системності, структурного співвідношення загальних та спеціальних відповідних правових положень. І ці підходи мають стосуватися насамперед спеціального Закону «Про пробацію».

Як на нашу думку, особливого значення під час соціальної взаємодії набувають принципи: партнерських, мотиваційно-скерованих взаємовідносин; посилення методу диспозитивного регулювання відповідної сфери кримінально-правових відносин; особливого значення формування експертних властивостей співробітників органів пробації; уточнення тотожних та розмежувальних ознак діяльності органів пробації та медіаційного процесу тощо.

У Законі «Про пробацію» має бути виокремлено Розділ (Глава), який за змістом та структурою визначатиме як загальні вимоги та інструментарій взаємодії органів пробації з різними державними органами, органами місцевого самоврядування, громадами, громадськими та релігійними організаціями, органами освіти, сім'єю обвинуваченого (підсудного, засудженого) тощо, так і специфічні ознаки (характеристики) такої діяльності під час реалізації окремих видів пробації щодо окремих категорій осіб (неповнолітніх), волонтерської діяльності.

На окрему увагу заслуговує понятійний (категоріальний) апарат, який має бути у кримінальному, кримінально-процесуальному, кримінально-виконавчому законодавстві та спеціальному Законі однаковою за визначенням та змістом, що забезпечуватиме єдність та системність у його використанні.

Зазначене посилює справедливість твердження щодо необхідності подальшого вдосконалення визначення поняття пробації [9, с. 50-52]. Проте, окрім загального удосконалення даного поняття, на порядок денний постає проблема виокремлення серед основних ознак поняття саме соціальної складової частини як найважливішої характеристики функціонального призначення органів пробації.

Щодо проблеми визначення сутнісного змісту різних видів пробації. Доцільність відтворення в їхніх специфічних ознаках змістовної особливості різних етапів пробаційної діяльності відповідно до етапів кримінального правосуддя вимагає врахування сучасних тенденцій його реформування. Відповідно, досудова пробація, безумовно, має передбачати впровадження елементів відновного правосуддя, а отже, здійснення медіаційних процедур.

Література

1. Газин В. Гражданское общество: его враги и друзья. *Дзеркало тижня* від 04.02.2017 р. № 4(300). С. 15.
2. Гритенко О.А. Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: теоретичні та правові аспекти : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 400 с. С. 20-24.
3. Гусак А.П. Служба пробації як форма соціально-педагогічної роботи с правонарушителями. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 62-65.
4. Закон України «Про пробацію»: із змінами, внесеними Законом № 1798 - VIII від 21.12. 2016 р. *Відомості Верховної ради*. 2018. № 3-4. Ст. 26.
5. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 1 травня 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 300 с. С. 44-49, 54, 65, 68.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. на 01 вересня 2019 р. Офіц. текст. Київ : Алерта, 2019. 324 с. С. 42, 173, 179.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: чинне законодавство із змінами та доповн. на 22 серпня 2019 року: Офіц. тексти. Київ : Алерта, 2019. 220 с. С. 4,7, 16-21, 88-89.
8. Кирилюк В.А. Громадський ресурс системи пробації в Україні. Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: *Збірник матеріалів між нар. наук-практ. конф.* (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т крим.-вик. служби, 2015. 648 с. С. 404-407.
9. Книженко О.О. Актуальні питання запровадження пробації в Україні. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : збірник матеріалів між нар. наук-практ. конф.* (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т крим.-вик. служби, 2015. 648 с. С. 50-52.
10. Кулик Л.М., Капленко Т.В. Медіація як пріоритетний напрям профілактики злочинності неповнолітніх. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : зб. матеріалів між нар. наук-практ. конф.* (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т крим.-вик. служби, 2015. 648 с. С. 415-417.
11. Меркулова В.О. Умовні види звільнення від покарання та його відбування: особливості законодавчого визначення в окремих країнах Європи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 129-132.
12. Меркулова В.О. Гритенко О.А. міждисциплінарні категорії «примирення», «медіація», «пробація», «реституція»: теоретичні та законодавчі проблеми розмежування. *Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and eu countries: comparative analysis/ Collective monograph. Volume 1.* Wloclawek, Poland, 2019. С. 219-237.
13. Панчук О.М. Особливості реалізації пробації щодо неповнолітніх на сучасному етапі. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : Збірник матеріалів між нар. наук-практ. конф.* (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ : Ін-т крим.-вик. служби, 2015. 648 с. С. 436-439.
14. Пазиніч В.І., Мельниченко М.П. Перспективи впровадження й розвитку пробації в Україні. *Сучасна наука - пенітенціарній практиці: зб. матеріалів II Міжнар. прак. конф.* (Київ, 4 грудня 2014.). Київ : Ін-т крим. викон. служби; Київський регіон. Центр НАПрН України, 2014. 434 с. С. 283-286.
15. Проєкт Кримінального кодексу України. Контрольний текст. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/01/18/kontrolnyj-projekt-kk-18-01-2022.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).
16. Самофалов О.Л., Железняк О.С. Міжнародно-правове регулювання наглядової пробації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 51-55.
17. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии). Сборник законодательных материалов / под ред. И.Д. Козочкина. Москва : Издательство «Зерцало», 1998. 352 с.
18. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

Меркулова В. О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та кримінології,
Одеського державного університету
внутрішніх справ